

นาฏยประดิษฐ์ ชุดเมรีแต่งองค์ทรงเครื่อง

Choreography of The Decorative Dress of Mary.

นันทวัน สังขะวร

Nantawan Sungkhavorn

อาจารย์ วิทยาลัยนาฏศิลปบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

Lecturer from Lop Bu Ri College of Dramatic Arts Bunditpatanasilpa Institute

Corresponding Author Email: nantawan6868@gmail.com

Received: 21 May 2022

Revised: 4 July 2022

Accepted: 9 July 2022

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ ชุดเมรีแต่งองค์ทรงเครื่อง เป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ มีเครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสังเกต และแบบสัมภาษณ์ โดยมีกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย คือ จำนวน 10 คน ประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้เป็นกลุ่มบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์นาฏศิลป์ไทย จำนวน 9 คน และ 2) กลุ่มผู้ปฏิบัติจำนวน 1 คน จากวิทยาลัยนาฏศิลปบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม แล้วนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากเครื่องมือการวิจัย และจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์แบบเชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า นาฏยประดิษฐ์ ชุดเมรีแต่งองค์ทรงเครื่อง ได้รับแรงบันดาลใจมาจากบทบาทและลีลาท่ารำนางเมรีในละครเรื่องรถเสน เป็นการจำลองทรงเครื่องของนางเมรีก่อนการเข้าพิธีอภิเษก ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะนำกระบวนการจัดทำแบบละครชาตรี และการแสดงแบบละครนอกมาผสมผสาน สร้างสรรค์การแสดงนาฏยประดิษฐ์ ชุด เมรีแต่งองค์ทรงเครื่อง การแสดงแบ่งออกเป็นสามช่วง คือ ช่วงที่ 1 “เปรมปรีดิ์ สาส์นศรี” ช่วงที่ 2 “จรัสแสงสง่างามองค์ดุจอัปสร” ช่วงที่ 3 “กรายกร สูพิศศรีมงคล” บทที่ใช้ในการแสดงประพันธ์ขึ้นใหม่มีลักษณะเป็นกลอนแปด ทำนองเพลงที่ใช้ เริ่มจากเพลงรั้วชาตรี เพลงชาตรีแปลง เพลงร้ายชาตรี 2 เพลงซ้ำแปลงรูป และเพลงเดินตะลุง เครื่องดนตรีที่ใช้เป็นวงชาตรีผสม การแต่งกายแบบยืนเครื่อง นุ่งผ้ายกปักลายนาครินทร์ ห่มสไบสองชาย สวมเทริดปล่อยผม ทำรำที่ใช้ในการแสดงตามหลักนาฏศิลป์ไทย กระบวนท่ารำตามจารีตการแสดง จำลองแสดงให้เห็นถึงสุนทรีย์ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ 1) ขั้นตอนการลงทรง 2) ขั้นตอนการทรงสุคนธ์ 3) ขั้นตอนการทรงเครื่อง การทรงเครื่องเป็นหัวใจหลักของการจำลองแสดงเพื่อแสดงถึงความสวยงามของเครื่องแต่งกาย และเครื่องประดับที่สวมใส่การสร้างสรรคการแสดงชุดนี้จึงสามารถใช้เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์การแสดงตามนาฏยจารีตแก่ผู้สนใจ

คำสำคัญ: นาฏยประดิษฐ์, เมรีแต่งองค์ทรงเครื่อง, กระบวนรำชาตรี

Abstract

This research consists purposes were to create a traditional dancer, Choreography of The Decorative Dress of Mary. is a qualitative research with research tools such as an observation form and an interview form. The research target group is 10 people, consisting of a group of people who know as a group of people. with expertise and experience in Thai dance 9 people and 1 people of practitioners from Lop Bu Ri College of Dramatic Arts Bunditpatanasilpa Institute Ministry of Culture and then take the data collected from the research tools and from various documents related to content analysis. The results showed that the Choreography of The Decorative Dress of Mary was inspired by the role and dance style of Mrs Mary in the drama ‘Car Sen’. It is a dance of Ms Mary before her royal wedding ceremony. Therefore, the researcher is interested in applying the

Chatree style dancing procession and the outside theatrical performances to mix the creation of a dance performance in the Choreography of The Decorative Dress of Mary. The performance was divided into three periods: first, “Prempridi Sansri”, second, “Jaraleelongsong, beautiful women like an angel”, and third, “Kraikon, to the auspicious ceremony”. The appearance of the eighth verse the melody used started with the song “Rua Saad Chatree”. The chapters used in the performance of the newly composed are eight verses with the melody started by the song "Rua Saad Chatree", then converted to Chatree song, Rai Chatree 2, including slowly transforming the songs and the walking Talong song. Musical instruments are used as a mixed ensemble. As for the dressing, the Standard Thai dance costumes, sarong embroidered with Naga pattern and wearing a Sabai shawl lay on both sides and wearing a crown hair tie. Dance poses are used in performances according to the principles of Thai classical dance. The dance, Rong Song shows the aesthetics in various aspects, namely 1) the process of a ceremonial bath 2) the process of putting on the fragrance 3) the process of dressing. Decorative dress is the heart of the Rong Song dance to show the beauty of the costume and jewelry. In conclusion, the creation of this performance can therefore be used as a guideline for creating traditional dance performances for those who are interested.

Keyword: Choreography, The Decorative Dress of Mary, Sad Ta Dance Process

บทนำ

ละครชาตรี เป็นต้นแบบละครที่เก่าแก่ที่สุดและพัฒนาไปสู่การแสดงในรูปแบบอื่น ในสมัยโบราณละครชาตรีเป็นที่นิยมแพร่หลายทางภาคใต้ของไทย เรื่องที่นิยมแสดงคือ เรื่องพระสุธนนางมโนห์รา จึงเรียกการแสดงประเภทนี้ว่า “โนห์ราชาตรี” และปัจจุบันยังนิยมเล่นในภาคกลาง เป็นต้นเค้าของละครนอก ละครใน และละครรำ ที่ปรับปรุงขึ้นในรัชกาลที่ 5 เช่น ละครดึกดำบรรพ์ ละครพันทาง และละครเสภา นับว่าละครชาตรีเป็นละครครู ส่วนละครอื่น ๆ ปรับปรุงขึ้นจากละครชาตรี ในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้มีผู้คิดนำเอาละครชาตรีกับละครนอกมาผสมกัน เรียกว่า “ละครชาตรี เข้าเครื่อง” หรือ “ละครชาตรีเครื่องใหญ่” การแสดงแบบนี้บ้างก็มีความแบบละครนอก แต่บางครั้งก็ไม่มีฉากอย่างละครชาตรี ดนตรีที่ใช้ประกอบก็ใช้แบบผสม คือใช้เครื่องดนตรีของละครชาตรีผสมวงปี่พาทย์ของละครนอก การแสดงเริ่มด้วยการรำชาตรี แล้วลงโรง จับเรื่องด้วย "เพลงวา" แบบละครนอก ส่วนเพลงและวิธีการแสดงก็ใช้ทั้งละครชาตรี และละครนอกปนกัน การแสดงแบบนี้ยังเป็นที่นิยมมาจนถึงปัจจุบัน และนิยมมาแสดงเป็นละครแก่นตามสถานที่ต่าง ๆ (พระครูวัชรสุวรรณาทร และคณะ, 2563, น.32-33)

ละครนอกเป็นละครที่มีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงสันนิษฐานว่า ละครนอกเป็นละครที่มีการปรับปรุงมาจากละครโนห์ราชาตรีของภาคใต้และเป็นละครที่นิยมอย่างแพร่หลาย แต่ลักษณะการแสดงละครแบบโนห์ราที่นิยมแสดงเพียงบางตัว คือ ตัวนายโรง ตัวนาง และจำเວด แต่สำหรับละครนอก เมื่อได้มีการพัฒนามาจากละครชาตรี จึงได้เพิ่มตัวละครสำหรับการแสดงให้มีจำนวนมากขึ้น โดยผู้แสดงเป็นชาวบ้านนิยมเล่นกันในพื้นบ้านและใช้ผู้ชายแสดงล้วน นอกจากนี้ยังได้มีการปรับปรุงองค์ประกอบต่าง ๆ ของการแสดง เช่น การแต่งกาย วงดนตรี สถานที่แสดง ละครนอกเป็นการแสดงเพื่อความสนุกสนานบันเทิงใจ จึงได้มุ่งการดำเนินเรื่องอย่างรวดเร็วและตลกขบขัน ถ้อยคำในบทละครเป็นคำตลาดอย่างชาวบ้านธรรมดาสามัญ และไม่ ต้องรักษาระเบียบประเพณี จึงเกิดความตลกขบขันแก่ผู้ชม กล่าวได้ว่าเป็นละครชาวบ้าน สำหรับลีลาการรำรำมีลักษณะที่ว่องไวเหมาะกับทำนองเพลงที่มีจังหวะค่อนข้างเร็ว เพลงที่ใช้ส่วนมากไม่มีลีลาการอ่อนมาก เนื่องจากใช้ผู้ชายแสดงทั้งหมด (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2507; อ้างถึงในนันทวัน สังขวร, 2562, น.1) เรื่องที่นิยมนำมาแสดงได้แก่ เรื่อง

ที่นิยมเล่นมีมากมาย ล้วนแต่เป็นเรื่องประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ เช่น สังข์ทอง มณีพิชัย ไกรทอง สังข์ศิลป์ชัย โหม่งป่า พิกุลทอง การเกด เงาะป่า รดเสน กรมศิลปากรได้จัดการแสดงเรื่องรดเสน ตามรูปแบบการแสดงละครนอกแบบหลวง พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงเป็นผู้สร้างสรรค์ขึ้นสำหรับให้ผู้หญิงในราชสำนัก โดยฝึกหัดให้แสดงในรูปแบบของละครนอกแบบหลวง ซึ่งได้นำเนื้อเรื่องรดเสนชาดกที่มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยานำมาปรับปรุงให้เป็นรูปแบบของบทละครเพื่อนำไปใช้ในการแสดงจนถึงปัจจุบัน ให้มีลักษณะเป็นบทละครสมัยใหม่ที่น่าเอาวิธีการเล่นละครชาตรีกับการเล่นละครแบบใหม่มาผสมผสานกัน คือ การนำวิธีการแสดงการใช้คำพูดที่ทันสมัยมาประกอบในการแสดง บทละครที่กรมศิลปากรแต่งนั้น จะมีการเริ่มเรื่องตั้งแต่ ตำนานกนกสันธิยักษิณี แปลง (ซึ่งเป็นตอนที่นางยักษิณีได้เข้ามาอยู่ในวังกุดาร นครของท้าวพลสิทธิ์แล้ว) จนมาถึง ตอนที่รดเสนได้จากนางเมรีจนทำให้นางเมรีนั้นหัวใจแตกสลายจนสิ้นใจ โดยจะใช้ผู้แสดงที่เป็นผู้ชายล้วนและใช้ผู้แสดงที่เป็นหญิงล้วน แต่ในปัจจุบันนี้ทางกรมศิลปากรได้ใช้ผู้ชายจริงหญิงแท้ในลักษณะรูปแบบของการแสดงละครนอกผสมผสานกับละครนอกแบบหลวงจากการแสดงของกรมศิลปากร เมื่อปี พ.ศ. 2500 ณ โรงละครศิลปากร กรุงเทพมหานคร แบ่งการแสดงออกเป็น 7 ฉาก ได้แก่ ฉากที่ 1 กุดารนคร ฉากที่ 2 ภายในอุมงค์ใหญ่ ฉากที่ 3 สนามชนไก่ฉากที่ 4 ตำนานกนกสันธิ ฉากที่ 5 ป่าไถล้าศรม ฉากที่ 6 เมืองคบุรี และฉากที่ 7 ป่าสูง ผู้วิจัยสนใจในการแสดงฉากที่ 6 เมืองคบุรี กล่าวถึงรดเสนมาถึงเมืองคบุรี และนางเมรีผู้ครองนคร ได้ทราบความในสาส์นที่มารดาส่งมา ก็ได้ต้อนรับรดเสนด้วยดีและได้จัดการอภิเษกสมรสระหว่างเมรีกับรดเสน ทั้งโปรดให้มีนางระบำฟ้อนรำสมโภชตามประเพณีด้วย (จริยา สุพรรณ, 2560, น.369)

สำหรับการแสดงฉากพิธีอภิเษกนี้เป็นตอนสำคัญที่จะแสดงให้เห็นถึงขนบนิยมของการแสดงละครโดยเฉพาะการรำลงสรทรวงเครื่องก่อนประกอบพิธีที่สำคัญของพระมหากษัตริย์และเจ้านายชั้นสูง นับว่าเป็นขนบประเพณีที่ยึดถือกันมาแต่โบราณ ซึ่งสอดคล้องกับสุนันทา เกตุเหล็ก (2556, น.2-3) กล่าวว่า การรำลงสรทรวงเครื่องเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงละคร และยังเป็น การแสดงรำเดี่ยวที่ใช้อวดฝีมือของผู้แสดงได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนท่ารำ การรำลงสรทรวงเครื่องของตัวนางที่มีท่าเฉพาะ และลีลาท่ารำที่งดงามตามแบบมาตรฐานละครใน โดยการรำลงสรทรวงเครื่องนี้จะใช้แสดงก่อนการเดินทาง การเข้าเฝ้าบุคคลสำคัญ รวมทั้งการเข้าร่วมหรือประกอบพิธีสำคัญต่าง ๆ การรำลงสรทรวงเครื่องยังสื่อให้เห็นถึงจารีตของท่ารำที่บ่งบอกถึง การแต่งกาย ตลอดจน การแต่งเครื่องแต่งกาย และสวมใส่เครื่องประดับของตัวละคร โดยลักษณะและสีของเครื่องแต่งกายยังเป็น สิ่งที่บ่งบอกถึงฐานะและความสำคัญของตัวละครได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ การรำลงสรทรวงเครื่องยังเป็นการแสดงที่ทำให้เห็นถึงความสำคัญของตัวละครเด่นชัดมากยิ่งขึ้น ด้วยตัวละครที่มีบทลงสรทรวงเครื่องส่วนใหญ่จะเป็นตัวละครที่เป็นตัวเอกของเรื่องหรือ ตัวเอกของละครในตอนนั้น ๆ

จากการสัมภาษณ์คุณครูจันทา พวงประยงค์ (2565, สัมภาษณ์) ผู้รับบทบาทนางเมรีของกรมศิลปากรตั้งแต่ปี 2500 - ปัจจุบัน และศิลปินที่ได้รับบทบาทนางเมรี เกี่ยวกับการรำลงสรทรวงเครื่องของนางเมรีก่อนการเข้าพิธีอภิเษก ยังไม่มีปรากฏในการแสดงของกรมศิลปากรมาก่อนอาจจะเป็นด้วยเวลาของการแสดงที่ยาวนานจะทำให้เสียเวลาจึงตัดตอนไปเป็นตอนแต่งงานเลย เดิม นางเมรีเป็นลูกกษัตริย์ซึ่งนางสันธิที่เป็นนางยักษ์นำมาเลี้ยงตั้งแต่เล็กนางเมรี มีนิสัยบุคลิกอ่อนโยนเป็นสตรีสูงศักดิ์ที่มีกิริยามารยาทเรียบร้อยเชื่อฟังมารดาซึ่งเป็นนางยักษ์แต่นางเมรีก็ได้แฝงความเข้มแข็งและเด็ดเดี่ยวจากการที่ได้ถูกหล่อหลอมจากนางสันธิ ในการรำลงสรทรวงเครื่อง เป็นการแสดงรูปแบบหนึ่งที่มีเอกลักษณ์ในการแสดงที่สำคัญ แสดงกระบวนท่ารำที่อวดลีลาการอาบน้ำ การแต่งเครื่องแต่งกายของตัวละคร ซึ่งตามความหมายในหลักของพจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า “สรง” หมายถึง อาบน้ำ และความหมายของคำว่า “ทรวงเครื่อง” หมายถึง แต่งตัวมีเครื่องประดับ โดยกระบวนท่ารำลงสรทรวงเครื่องมีการเลียนแบบมาจากธรรมชาติของมนุษย์ในหลักของการใช้ชีวิตของคนปกติทั่วไป ตลอดจนการเลียนแบบพระราชพิธีการลงสรต่าง ๆ ของพระมหากษัตริย์ หรือเจ้านายชั้นสูง (สุนันทา เกตุเหล็ก, 2556 , น.1)

ดังนั้น จากการศึกษาดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะนำกระบวนการจัดทำแบบละครชาตรี และการตีบทแบบละครนอก มาผสมผสาน สร้างสรรค์การแสดงนาฏยประดิษฐ์ ชุดเมรีแต่งองค์ทรงเครื่อง เน้นให้เห็นนาฏยลักษณะในการใช้ไหล่และความเป็นธรรมชาติของท่ารำท่าบทยแบบละครนอกที่อยู่นอกเหนือจากท่านาฏยศัพท์และภาษานาฏศิลป์ ยังสามารถเป็นต้นแบบที่แสดงให้เห็นถึง หลักการ แนวคิด กลวิธีการแสดงที่จะเผยแพร่เป็นองค์ความรู้อันเป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการและศิลปะการแสดงสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ ชุดเมรีแต่งองค์ทรงเครื่อง

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย ได้แก่ จำนวน 10 ท่าน ที่มาจากการเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย 1) กลุ่มผู้รู้เป็นกลุ่มบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์นาฏศิลป์ไทย จำนวน 9 คน และ 2) กลุ่มผู้ปฏิบัติจำนวน 1 คน จากวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี สถาบันศิลปวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ (interview) และแบบสังเกต (Observation) ใช้แบบไม่มีโครงสร้างโดยกำหนดแนวประเด็นคำถามร่วมกับการสนทนาเกี่ยวกับงานสร้างสรรค์เพื่อให้ได้รายละเอียดที่สมบูรณ์ครบถ้วนมากขึ้น และแบบสอบถามสร้างโดยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์งานด้านนาฏศิลป์ไทย แนวคิดจากบทบาทและลีลาท่ารำของนางเมรีในละครเรื่องรถเสน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลจาก 1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) คือ เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมายและจากการใช้แบบสังเกต และ 2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) คือ เป็นข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมเอกสารต่าง ๆ (Document Research) อาทิ หนังสือ ตำรา เอกสารวิชาการ งานวิจัย และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย และการรวบรวมเอกสารต่าง ๆ มาวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ ชุดเมรีแต่งองค์ทรงเครื่อง ผู้วิจัยสามารถจำแนกผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. แนวคิด จากบทบาทและลีลาท่ารำของนางเมรีในละครเรื่องรถเสน

พบว่า กระบวนท่าจัดทำแบบละครชาตรีมาผสมผสานกับการตีบทแบบละครนอก เพื่อให้เห็นนาฏยลักษณะในการใช้ไหล่และความเป็นธรรมชาติของท่ารำท่าบทยแบบละครนอกที่อยู่นอกเหนือจากท่านาฏยศัพท์และภาษานาฏศิลป์ ผ่านการสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ ชุดเมรีแต่งองค์ทรงเครื่อง

2. รูปแบบการแสดง นาฏยประดิษฐ์ชุด เมรีแต่งองค์ทรงเครื่อง

พบว่า เป็นการรำเดี่ยวที่ใช้รูปแบบการแสดงประยุกต์จากจารีตเดิมเกี่ยวกับการลงสรมาสร้างสรรค์สิ่งแปลกใหม่เข้าไปจนเกิดความสำเร็จ โดยนำท่ารำนาฏศิลป์ไทย มาเป็นหลักในการคิดมีการผสมผสานกระบวนท่าจัดทำแบบละครชาตรี และการตีบทแบบละครนอก กระบวนท่ารำตามจารีตการแสดงรำลงสร ได้แก่ 1) ขั้นตอนการลงสร 2) ขั้นตอน การทรงสຸคนธ์ 3) ขั้นตอนการทรงเครื่อง โดยมีโครงสร้างและรูปแบบการแสดงประกอบด้วย ช่วงที่ 1 “เปรมปรีดิ์ สาส์นศรี” ผู้แสดงรำออกด้านหน้าเวที ด้วย

เพลงร่ำชาติรี ช่วงที่ 2 “จรัสแสงสร้ง งามอนงค์ดุจอัปสร” ผู้แสดงรำตีบทตามคำร้องประกอบทำนอง เพลงชาติรีแปลง และเพลงร่ำชาติรี ช่วงที่ 3 “กรายกร สู่พิธีศรีมงคล” ผู้แสดงรำเพลงช้า แปลงรูป และเพลงเดินตะลุง

3. การประพันธ์เพลง

พบว่า ผู้วิจัยได้นำแนวคิดและแรงบันดาลใจในการสร้างงานมาปรึกษากับคุณครูสมรัตน์ ทองแท้ ผู้เชี่ยวชาญจากสำนักการสังคีต กรมศิลปากร ในการจัดทำบทประพันธ์เนื้อร้องเพื่อให้สอดคล้องกับ บทของละครนอกเรื่องรถเสนดั้งเดิม ได้นำไปปรึกษากับคุณครูไชยยะ ทางมีศรี ผู้เชี่ยวชาญทางด้าน ดุริยางค์ไทย สำนักการสังคีต กรมศิลปากร ในการบรรจเพลงให้สอดคล้องกับบทประพันธ์ โดยเป็น การผสมผสานการนำเพลงในการแสดงละครชาตรีลงมาบรรจเพลงประกอบการแสดงในนาฏย ประดิษฐ์ชุดนี้เพื่อให้เกิดอรรถรสและได้เห็นรูปแบบใหม่ในการสร้างสรรค์ให้มีความน่าสนใจ ได้แก่ เพลงชาติรีแปลง สร้างสรรค์มาจากเพลงชาติรีต่าง ๆ เพลงร่ำชาติรี 2 สร้างสรรค์มาจากเพลงร่ำ ชาติรีเพื่อใช้กับบทที่มีอารมณ์สนุกสนาน ให้ผู้ชมเข้าใจง่าย เพลงช้าแปลงรูป มีทำนองคล้ายเพลง โลมชาติรี ดังนี้

ปีพาทย์ทำเพลงร่ำชาติรี

ร้องเพลงชาติรีแปลง

นางเมรี แฉ่งน้อย นวลหงส์

แจ้งจ้านง ต้องตาม ความสาสน์ศรี

จึงกรายกร ยुरยาตร จรลี

เข้ายังที่ แต่งองค์ สรจวาริน

ร้องเพลงร่ำชาติรี 2

ทรงน้ำทิพย์ เจือบุหงา มาราดรด

เครื่องประทีน กลิ่นสะกด หวนถวิล

นุ่งผ้ายก ทองพราย ลายนาคินทร์

หม่มปักดิน เงินสุพรรณ พันธุ์มาลา

สวมนวมคอ ปักดุน หนุนเส้นไหม

สะอึ่งไหว ห้อยเปียง ฉะยิงอัสสา

ทองพระกร จี๋นาง ต่างลงยา

อร่ามตา มงกุฎแก้ว แว่ววิไล

ร้องเพลงช้าแปลงรูป

งามองค์ งามพักตร์ งามอน

อรชร งามเย้ายวน ขวนหลงไหล

หมายรถเสน ตระเวนมา จากแดนไกล

เข้าร่วมใจ ร่วมห้อง ครองสัมพันธ

ครั้งได้ฤกษ์ เบิกยาม ตามดิลิ

เปรมปรีดิ์ สมหวัง ดังใฝ่ฝัน

จึงลีลาศ วาดกร จรจรัส

ผายผัน สู่พิธี ศรีมงคล

ปีพาทย์ทำเพลงเดินตะลุง

4. ดนตรี การบรรเลงดนตรีประกอบการแสดงนาฏยประดิษฐ์ ชุดเมรีแต่งองค์ทรงเครื่อง

พบว่า วงปีพาทย์ที่ใช้ในการแสดงเป็นวงชาตรีผสม ระหว่างวงชาตรีกับวงปีพาทย์ไม้นวม เครื่องดนตรี ได้แก่ ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ข้องวงใหญ่ ขลุ่ยเพียงออ ฉิ่ง ฉาบ กรับคู่ กลองชาตรี (กลองตุ้ม) และโหม่ง เพื่อแสดงเอกลักษณ์ของชาตรี

5. เครื่องแต่งกาย ผู้แสดงเป็นเมรี

พบว่า จะแต่งองค์ทรงเครื่องเพื่อไปเข้าพิธีอภิเษกกับรถเสน ตามรูปแบบของละครชาตรี สวมเทริดปล่อยผม แต่งกายยืนเครื่องแบบกษัตริย์นุ่งผ้ายกปักลายนาคินทร์หม่มสไบสองชาย บ่งบอกถึงลักษณะของนางยักษ์

ภาพที่ 1 เครื่องแต่งกาย เมรีแต่งองค์ทรงเครื่อง (ที่มา: นันทวัน สังขะวร, 2565)

6. การคัดเลือกผู้แสดง

พบว่า ผู้แสดงเป็นเมรีต้องมีใบหน้าที่สวยงาม ในลักษณะใบหน้ารูปไข่ หรือกลมก็ได้ ทุกส่วนของใบหน้ารับกันดี ลำคอจะต้องมีช่วงคอยาว หัวไหล่จะต้องผึ่งผาย หลังไม่โก่ง แขนไม่สั้นหรือยาว 37 จนเกินไป มีสัดส่วนที่รับกับลำตัว ขาทั้งสองไม่คดโก่ง ทั้งนี้ผู้แสดงเป็นเมรีจะต้องเป็นผู้ที่ทำได้ง่าย คล่องแคล่ว มีปฏิภาณไหวพริบ

ภาพที่ 2 ผู้แสดงเมรีแต่งองค์ทรงเครื่อง (ที่มา: นันทวัน สังขะวร, 2565)

7. ทำรำ นาฏยประดิษฐ์ ชุดเมรีแต่งองค์ทรงเครื่อง

พบว่า เป็นการประดิษฐ์ท่ารำขึ้นใหม่ที่มีความสอดคล้องสัมพันธ์กันได้อย่างลงตัวตามหลักของการเคลื่อนไหวของนาฏยศิลป์ นั้นจำเป็นต้องมีพื้นฐานความรู้ ที่สะสมมากพอสมควร จึงจะสามารถประยุกต์ในการประดิษฐ์ท่ารำใหม่ได้สวยงาม โดยมีแนวคิดในการประดิษฐ์ท่ารำของอาจารย์เฉลย สุขะวนิช (วิทยาลัยนาฏศิลป์, 2553, น.8) ซึ่งได้อธิบายไว้ว่าการประดิษฐ์ท่ารำ โดยเฉพาะที่เป็นลักษณะการตีบทหรือใช้ภาษานาฏศิลป์ในท่ารำไทยที่เป็นแบบแผนมาตั้งแต่ดั้งเดิมจะมีท่าบังคับและท่าตายตัว ซึ่งจะมีกระบวนการประดิษฐ์ให้เหมาะสมสวยงาม ผู้สร้างสรรค์ได้นำกระบวนการจัดทำแบบละครชาตรีมาผสมผสานกับการตีบทแบบละครนอก เพื่อให้เห็นถึงนาฏยลักษณ์ในการใช้ไหล่ หรือที่เรียกว่าการกระท่ายไหล่ และความเป็นธรรมชาติของท่ารำท่าบทแบบละครนอกที่อยู่นอกเหนือจากท่านาฏยศัพท์และภาษาท่านาฏศิลป์ โดยนำท่ารำนาฏศิลป์ไทย มาเป็นหลักในการคิด มีการผสมผสานกระบวนการจัดทำแบบละครชาตรี และการตีบทแบบ ละครนอก กระบวนท่ารำตามจารีตการแสดงรำลงสร้ง ซึ่งกระบวนท่ารำตามจารีตการแสดงรำลงสร้ง คือ 1) ขั้นตอนการลงสร้ง 2) ขั้นตอนการทรงสุคนธ์ 3) ขั้นตอนการทรงเครื่อง

ภาพที่ 3 ทำรำชุดเมรีแต่งองค์ทรงเครื่อง และทำรำลงทรงเครื่อง (ที่มา: นันทวัน สังขวรร, 2565)

8. การเคลื่อนไหวในการแสดง

พบว่า เวทีหรือพื้นที่ในการรำโดยผู้แสดงหันหน้าออกสู่หน้าเวทีที่กำหนดว่าด้านใด เป็นด้านซ้ายและด้านขวา ให้ยึดถือจากการหันหน้าออกสู่หน้าเวทีของผู้แสดงเป็นหลัก โดยการเคลื่อนไหวจะจัดวางอุปกรณ์ เติงทั้ง 2 ตัวให้อยู่กันคนละระดับ เพื่อให้เกิดมิติในการเคลื่อนไหวบนเวทีของผู้แสดง

9. อุปกรณ์ประกอบการแสดง

พบว่า อุปกรณ์ประกอบการแสดงพิจารณาตามบทร้องที่แต่งขึ้นเป็นหลักและคำนึงถึงหลักทางการแสดงรวมทั้งจารีตขนบนิยมตามพระราชประเพณี มีดังนี้ 1) เติง ใช้เพื่อนั่งรำในการทรงสุนธ์หรือเครื่องหอม รวมทั้งใช้เป็นที่พักวางพาน พระสำอางและกระจกส่องหน้าหรือคันฉ่อง 2) พานพระสำอาง คือ พานที่ใช้จัดวางอุปกรณ์ในการทรงสุนธ์ ทั้งขวดน้ำหอม ผอบ แป้ง และโกะกระแจะ ซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่สำคัญในการรำ 3) กระจกส่องหน้าหรือคันฉ่อง เป็นอุปกรณ์ที่ใช้เป็นส่วนประกอบในการรำ แม้ไม่มีบทกล่าวถึงแต่เป็นส่วนหนึ่งที่ขาดมิได้ เปรียบเสมือนการแต่งตัวในชีวิตจริงที่ย่อมจะต้องใช้กระจก เพื่อส่องดูความสวยงามเรียบร้อยทั้ง เติง พานพระสำอาง และกระจกส่องหน้าเป็นอุปกรณ์ที่ตั้งประกอบอยู่ในฉากตั้งแต่เริ่มการแสดง

ภาพที่ 4 อุปกรณ์ในการแสดง (ที่มา: นันทวัน สังขวรร, 2565)

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ ชุดเมรีแต่งองค์ทรงเครื่อง ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

เพื่อสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ ชุดเมรีแต่งองค์ทรงเครื่อง พบว่า นาฏยประดิษฐ์ ชุดเมรีแต่งองค์ทรงเครื่อง เป็นการแสดงนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ โดยผู้วิจัยได้ทำการประดิษฐ์ทำรำตามบทบาทของตัวละคร สอดคล้องกับเหตุการณ์ เรื่องราวตามบท ตามลักษณะบุคลิกเฉพาะของตัวละคร สอดคล้องกับการเตรียมตนเพื่อเข้าพิธีอภิเษก กระบวนทำรำตีบทตามบทร้อง สามารถสื่อความหมายได้อย่างชัดเจนตามจารีตประเพณีการลงทรงของกษัตริย์ มาถ่ายทอดผ่านกระบวนทำรำแต่งองค์ทรงเครื่อง เพื่อแสดงถึงสุนทรียศาสตร์ด้านการแสดงที่มีความงดงามของนางเมรีในการแสดง ละครเรื่องรถเสนจะทำการแต่งองค์ทรงเครื่องเพื่อเข้าพิธีอภิเษกสมรสกับรถเสน

การอภิปรายผล

การวิจัยเรื่องการสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ ชุดเมรีแตงองค์ทรงเครื่อง ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

การสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ ชุดเมรีแตงองค์ทรงเครื่อง เป็นนาฏยประดิษฐ์ที่นำเอากระบวนรำชาติท่าแบบละครชาตรีมาผสมผสานกับการตีบทแบบละครนอก เพื่อให้เห็นถึงนาฏยลักษณะในการใช้ไหล่ และความเป็นธรรมชาติของท่ารำท่าบทแบบละครนอกที่อยู่นอกเหนือจากท่านาฏยศัพท์และภาษาท่านาฏศิลป์ ซึ่งตรงกับ แนวคิดนาฏยประดิษฐ์ของสุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2547, น. 225) ที่กล่าวว่า นาฏยประดิษฐ์ หมายถึง การคิด การออกแบบ และการสร้างสรรค์ แนวคิด รูปแบบ กลวิธีของนาฏศิลป์ชุดหนึ่ง ที่แสดงโดย ผู้แสดงคนเดียว หรือหลายคน ทั้งนี้รวมถึงการปรับปรุงผลงานในอดีต นาฏยประดิษฐ์ จึงเป็นการทำงานที่ครอบคลุมปรัชญา เนื้อหา ความหมาย ท่ารำ ท่าเต้น การแปรแถว การตั้งซุ่ม การแสดงเดี่ยว การแสดงหมู่ การกำหนดเพลง เครื่องแต่งกาย ฉาก และส่วนประกอบอื่น ๆ ที่สำคัญในการแสดงทำให้นาฏศิลป์ชุดหนึ่งมีความสมบูรณ์ ซึ่งสอดคล้องกับสวภา เวชสุรศักดิ์ (2547, น.1) กระบวนการสร้างสรรค์ที่นาฏยศิลป์ทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าการนาฏยศิลป์คือ นาฏยประดิษฐ์ (Choreography) ที่นาฏยศิลป์สร้างสรรค์ความแปลกใหม่ให้เกิดขึ้นในนาฏยจารีตของตน จนเมื่อผลงานใหม่ นั้นงดงามเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป และรักษาสืบทอดไว้ นอกจากนี้ ธารากร จันทนะสาโร, (ม.ป.ป., น.157) นาฏยประดิษฐ์ เป็นการกำหนดหรือสร้างสรรค์การแสดงขึ้นใหม่ มีขั้นตอน การวางแผน การฝึกซ้อม การขัดเกลา เป็นองค์ประกอบสำคัญ เหนือสิ่งอื่นใด “ความคิดที่สร้างสรรค์” ถือเป็นสิ่งจำเป็นต่อนาฏยศิลป์ในโลกยุคปัจจุบัน อย่างไรก็ตามการคิดและประดิษฐ์ลีลาท่ารำ สามารถนำสิ่งที่ได้จากการพบเห็นมาปรับใช้ ในผลงานของตนเองได้ ซึ่งจะทำให้หลีกเลี่ยงในประเด็นของการออกแบบที่ซ้ำ ๆ กันของงานที่มีอยู่เดิม ซึ่งหากนักนาฏยประดิษฐ์รุ่นใหม่จะพิจารณากันได้อย่างถี่ถ้วนและรอบคอบ ก็จะสามารถสร้างความแปลกใหม่และเกิดความโดดเด่น ในผลงานนาฏยศิลป์อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

นาฏยประดิษฐ์ ชุดเมรีแตงองค์ทรงเครื่อง เป็นการแสดงที่มีความงดงามทั้งในเรื่องของกระบวนท่ารำ เครื่องแต่งกาย ความไพเราะของเพลงร้อง ที่มีการผสมผสานนาฏยลักษณะของละครชาตรีผสมผสานกับการรำตีบทแบบละครนอก ซึ่งเป็นผลงานสร้างสรรค์ในรูปแบบนาฏยจารีตที่ทรงคุณค่าและควรแก่การเผยแพร่ อนุรักษ์สืบไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การสร้างสรรค์การแสดงชุดนี้ สามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสร้างสรรค์การแสดงในรูปแบบนาฏยจารีตและร่วมสมัย โดยสามารถนำเอาบทเพลงชาตรีมาประกอบสร้างจนเกิดเป็นผลงานสร้างสรรค์ที่ผสมผสานการเคลื่อนไหวของนาฏยศิลป์ในหลายสกุล

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ ได้รับการสนับสนุนทุนผลงานสร้างสรรค์ประจำปี 2564 สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม ตลอดจนผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคุณครูจันทนา พวงประยงค์ ศิลปินแห่งชาติ แม่ครูผู้เป็นคลังแห่งความรู้อันยิ่งใหญ่ให้ศิษย์ได้เพิ่มพูนปัญญา ตลอดจนเมตตาคุณในการถ่ายทอดเม็ดพรายให้แก่ผู้วิจัย รวมถึงผู้อำนวยความสะดวก ผู้บริหาร คณะครูอาจารย์ วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี ที่ให้การสนับสนุน อนุเคราะห์ในการดำเนินงานวิจัยตลอดจนขวัญและกำลังใจในการทำงานให้กับผู้วิจัย และสุดท้ายนี้ขอกราบขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญทุก ๆ ท่าน ในการตรวจสอบคุณภาพผลงานสร้างสรรค์ให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาคุณภาพผลงานที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัย ประโยชน์อันพึงได้รับจากงานวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยขอกราบบูชาบรณนาฏศิลป์ทุกท่านที่สั่งสอนป็นแต่ให้ผู้วิจัยส่งงานในวิชาชีพ ผู้วิจัยจัดทำนาฏยประดิษฐ์ ชุดเมรีแตงองค์ทรงเครื่อง เพื่อตอบแทนคุณแห่งวิชาชีพนาฏศิลป์ตามเจตนารมณ์ที่ตั้งไว้ทุกประการ

เอกสารอ้างอิง

- จริยา สุพรรณ. (2560). *นางสิบสอง- พระรถเมรีศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ สถาบัน
ภาษาศาสตร์และวัฒนธรรมศึกษาราชนครินทร์
- ธรากร จันทะสาโร. (ม.ป.ป.). *นาฏยประดิษฐ์. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 1(3), 157
- นันทวัน สังขะวร. (2562). *นางตลาด: เพศสภาพในตัวละครนอกและกระบวนการกลายเป็นศิลปินแห่งชาติ*. (ปริญญาปรัชญาดุษฎี
บัณฑิต). สาขาวิชาการวิจัยทางศิลปกรรมศาสตร์ มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- พระครูวัชรสุวรรณทร และคณะ. (2563). *การศึกษาเปรียบเทียบละครชาตรีเมืองเพชรและละครชาตรีกรมศิลปากร*.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี
- วิทยาลัยนาฏศิลป์. (2553). *รำเทพีคู่หาบ. วิจัยสร้างสรรค์เชิงอนุรักษ์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์*
- สวภา เวชสุริย์. (2547). *หลักฐานนาฏยประดิษฐ์ของท่านผู้หญิงแก้ว สนิทวงศ์เสนี*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต).
สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สุนันทา เกตุเหล็ก. (2556). *แบบแผนลีลาและกระบวนการทำรางวัลทรงเครื่องตัวนางละครในเรื่องอิเหนา*. (ปริญญาศิลปกรรมศา
สตรมหาบัณฑิต). สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2547). *นาฏยศิลป์ปริทรรศน์*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- บุคลากร**
- รจนา พวงประยงค์ (ผู้ให้สัมภาษณ์). นันทวัน สังขะวร (ผู้สัมภาษณ์) เมื่อวันที่ 9 เมษายน พ.ศ. 2565 สถานที่ ณ วิทยาลัยนาฏ
ศิลป์ลพบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม อ.เมือง จ.ลพบุรี